

Merre a kiút, Flandria?

Flandria autonómiatörekvései erősödnek Vallóniával szemben, a szeparatizmus azonban Belgium amúgy is törékeny politikai egységét veszélyezteti.

Belgium, az Európai Unió és a NATO központjainak otthont adó kis állam, egyre mélyülő belső politikai és társadalmi megosztottsággal néz szembe. A gazdag, holland nyelvű északi régió, Flandria egyre határozottabban törekszik arra, hogy nagyobb önállóságot szerezzen a francia nyelvű déli Vallóniával szemben. A történelmi egyenlőtlenségekből eredő feszültségek az elmúlt évtizedekben tovább erősödtek, ahogy Flandria gazdasági és kulturális érdekei egyre inkább eltértek Vallóniáétól.

A flamand nacionalizmus a 20. század közepétől fokozatosan a nyelvi jogok védelmétől az autonómia, illetve egyes politikai erők esetében a függetlenség követeléséig jutott el. A folyamatot a gazdasági különbségek, a társadalmi-kulturális változások és a belga politikai rendszer tartós működési nehézségei egyaránt erősítik. A folyamat két meghatározó szereplője a Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) és a Vlaams Belang (VB), bár céljaik és politikai eszközeik jelentősen eltérnek egymástól.

Egyes flamandokban a Hollandiához való csatlakozás gondolata is felmerül, ez azonban jelenleg kevésbé reális forgatókönyv. A szeparatizmus mögött valós politikai és gazdasági sérelmek állnak, ugyanakkor Belgium szétesése a stabilitást, valamint Flandria nemzetközi pozícióját is gyengíthetné. A leginkább megvalósítható kompromisszumot a konföderalizmus jelentheti, amely közel teljes regionális önállóságot biztosítana, miközben bizonyos állami funkciók továbbra is közösek maradnának. Belgium összetett politikai berendezkedése azonban jelentősen megnehezíti az ilyen irányú reformot.

A szeparatizmus erősödése

Az egymást követő államreformok, amelyeket a nyelvi és regionális konfliktusok egyaránt ösztönöztek, fokozatosan átcsoportosították a hatásköröket a szövetségi kormánytól a régiókhoz és közösségekhez. A flamand nacionalizmus eredetileg kulturális és nyelvi mozgalomként indult. A 19. században a holland nyelvű lakosság – Belgium népességének mintegy 60 százaléka – politikai és társadalmi szempontból háttérbe szorult a francia nyelvű elit mellett. Flandria ekkor még szegény, jórészt mezőgazdasági térség volt, és gazdaságilag elmaradt az iparosodott Vallóniától.

A második világháborút követően Flandria Belgium gazdasági motorjává vált. 2023-ban a flamand régió adta Belgium áruexportjának 82 százalékát. Ez a gazdasági fölény egyre erősebb kritikát váltott ki a Vallónia felé irányuló fiskális transzferekkel szemben, amelyeket Flandriában sokan tartós és politikailag motivált újraelosztásként értékelnek. A korábban elsősorban értelmiségi mozgalomként működő flamand nacionalizmusból az 1950-es évekre olyan politikai erők is kinőttek, mint a Volksunie, majd később az N-VA és a Vlaams Belang.

Flandria társadalmi arculata is jelentősen átalakult. A korábban erősen katolikus régió mára nagyrészt szekularizálódott. Ezzel párhuzamosan megerősödött egy olyan flamand identitás, amely elsősorban a holland nyelvi és kulturális örökséghez kötődik, és kevésbé a belga állami identitáshoz.

A jobbközép, pragmatikus N-VA elsősorban a konföderalizmust szorgalmazza: olyan államszerkezetet, amelyben a régiók széles körű önállósággal rendelkeznek, miközben a védelem és a külpolitika bizonyos

elemei közösek maradnak. A jobboldali, konzervatív Vlaams Belang ezzel szemben teljes flamand függetlenséget kíván, és az illegális bevándorlással, illetve a migrációval kapcsolatos társadalmi elégedetlenségre is épít. Mindkét párt számára fontos politikai érv a belga szövetségi rendszer működési nehézsége: 2010–2011-ben például 541 napra volt szükség új szövetségi kormány megalakításához.

Gazdasági különbségek és bizonytalan jövő

Flandria gazdasági teljesítménye a szeparatista törekvések egyik legfontosabb mozgatórugója. A flamand munkanélküliségi ráta 2025-ben 3,8 százalék volt, szemben a vallóniai 8 százalékkal. Antwerpen kikötője Európa egyik legnagyobb kereskedelmi csomópontja, miközben Vallónia hagyományos szén- és acélipara hosszú ideje hanyatlóban van. A flamand közvélemény egy részében ezért erős az az érzés, hogy Flandria aránytalanul nagy mértékben járul hozzá Vallónia szociális kiadásainak finanszírozásához. A régiók közötti éves nettó transzferek nagyságát gyakran 6–7 milliárd euróra becsülik.

Bart De Wever, az N-VA vezetője és Antwerpen polgármestere Belgiumot „béna lóhoz” hasonlította, és a szövetségi hatáskörök további korlátozását, illetve a konföderális berendezkedést szorgalmazza. Vallónia politikai rendszere ezzel szemben hagyományosan erősebben kötődik a baloldalhoz, mindenekelőtt a szocialista párthoz, miközben Flandriában az elmúlt évtizedekben egyértelmű jobbratolódás ment végbe.

Brüsszel különösen összetett kérdést jelent. A hivatalosan kétnyelvű főváros földrajzilag Flandria területén helyezkedik el, ugyanakkor politikailag és társadalmilag sajátos entitást alkot. Jelentőségét tovább növeli, hogy az uniós intézmények és számos nemzetközi szervezet központjaként Belgiumon messze túlmutató stratégiai szerepet tölt be.

Felmerül időről időre a Hollandiához való csatlakozás, az úgynevezett „Nagy-Hollandia” gondolata is. A közös nyelvi és történelmi örökség – amely egészen az 1830-as belga függetlenség előtti Németalföldreig vezethető vissza – bizonyos alapot ad az elképzelésnek. Egyes holland jobboldali politikusok, köztük Gerolf Annemans, sem feltétlenül zárkóztak el tőle. A holland politikai elit részéről azonban nincs számottevő támogatás a gondolat iránt.

Nemzetközi szempontból egy független Flandria helyzete szintén számos bizonytalanságot hordozna. Az Európai Unióhoz való tartozás nem lenne automatikus, és az új állam NATO- és EU-tagságának kérdése is politikai alku tárgyává válhatna. A skót függetlenségi referendum 2014-es vitái jól mutatták, hogy az elszakadás nemzetközi jogi és intézményi következményei korántsem tekinthetők előre eldöntöttnek.

A szeparatizmus mögött tehát valós sérelmek állnak, a megvalósítása ugyanakkor jelentős kockázatokkal járna. Vallónia Belgium GDP-jének mintegy ötödét állítja elő, és gazdaságilag továbbra is szorosan kapcsolódik Flandriához. Egy esetleges államszakadás Vallóniát akár Franciaország felé is közelebb sodorhatná, ami újra előtérbe hozhatná a belga állam felosztásával kapcsolatos korábbi elképzeléseket.

A konföderalizmus ezért köztes, ugyanakkor politikailag is életképebb megoldást kínálhat. Belgium 1980 óta hat államreformon ment keresztül, amelyek fokozatosan decentralizálták az államot, és jelentős hatásköröket ruháztak a régiókra. Flandria költségvetése mára meghaladja a szövetségi költségvetés nagyságát: a flamand kormány mintegy 50 milliárd euróval gazdálkodik, míg a 2023-as szövetségi költségvetés körülbelül 45 milliárd eurót tett ki. A szövetségi szint olyan területeket finanszíroz, mint a védelem, a társadalombiztosítás, a nyugdíjrendszer és a szövetségi intézmények, köztük az igazságszolgáltatás. A regionális költségvetések súlya jól mutatja, milyen messzire jutott Belgium a decentralizációban.

Az N-VA 2014-es terve egy olyan konföderális parlament létrehozását irányozta elő, amelyben a régiók képviselői kapnának meghatározó szerepet, miközben többek között az egészségügyi és munkaügyi politika is regionális hatáskörbe kerülne. A további decentralizációt azonban a vallon pártok, köztük a Szocialista Párt (PS), határozottan ellenzik, miközben több flamand párt elsősorban a gazdasági növekedésre és a kormányzati működés helyreállítására összpontosít. A koronavírus-járvány alatt a belga egészségügyi rendszer működése ugyanakkor arra is rámutatott, hogy bizonyos területeken a szövetségi koordináció továbbra is jelentős előnyökkel járhat.

Flandria autonómiatörekvései tehát nem pusztán politikai retorikára épülnek: mögöttük érzékelhető gazdasági, kulturális és politikai érdekellentétek húzódnak. Ugyanakkor egy kis, nyelvileg és politikailag már eleve megosztott állam teljes felbomlása új és nehezen kiszámítható kockázatokat teremtené.

A konföderalizmus – amelynek számos eleme Belgiumban már ma is megvalósult – ezért olyan kompromisszumot jelenthet, amely a flamand autonómiatörekvések jelentős részét kielégíti anélkül, hogy az ország egységét teljesen felszámolná. Flandria számára így nem feltétlenül a Belgiumból való kilépés az egyetlen kiút. Realisabb lehet magának Belgiumnak az átalakítása: egy olyan állammá, amelyben a régiók jóval nagyobb önállósággal rendelkeznek, miközben a közös intézmények és a nemzetközi pozíciók fennmaradnak.